

A valóság üressége

Egy online pódiumbeszélgetés emléke

A valóság végtelen változatosságban bomlik ki az általunk megtapasztalt térben. A modern világ, ahogy a koronavírus-járvány előtt azt megéltük, ezeknek a változatos formáknak a minél gazdagabb, minél telítettebb, minél közvetlenebb megélését teszi lehetővé – amelynek a karantén, a bezárkózás, a visszahúzódás, az önredukció gyökeresen ellentmond. Feltáru-e a valóságnak, az életnek valamely új arca a vírus által ránk kényszerített kettősségnek, a hétköznapi tereink ürességének és a digitális terek még az eddig is meghaladó feltöltődésének feszültségében? Szabó Kristóf (KristofLab) kollaboratív digitális fotósorozata, a *WRONG DATA / empty space* kapcsán beszélgetett maga az alkotó, Lovász Ádám filozófus, Csizik Balázs képzőművész, vizuális urbanista és Kulcsár Géza kutató.

*Az üresség nem más, mint a forma,
a forma sem más, mint az üresség.
A Megértés Tökéletességének Szíve,
azaz a Szív Szűtra*

KG: Kezdjük azzal, amit közvetlenül látunk a képeken: a pandémia miatt az azokat szokásosan benépesítő emberseregtől megfosztott városi tereket. Érdekes lenne ennek kapcsán beszélni kicsit a művek genealógiájáról.

Szabó Kristóf: Ami miatt elkezdtem ezzel foglalkozni, az a fölötti érzés, hogy miután minden kiállítás bezárt, megakadt a művészeti élet, és ez adott egyfajta fluid space-t, amiben az emberek csak úsztak, és nem találták a helyüket. Én a társadalmi, közösségi oldalra szerettem volna fókuszálni. Az egyik kép például Madridban készült, művészeti vásáron voltunk, rengeteg emberrel találkoztunk..., aztán hazajöttünk, és hirtelen minden bezárt. Közben kaptam egy fotót egy madridi barátomtól, amely egy üres teret ábrázolt, ahol mi is voltunk két héttel korábban. Akkor jött az ötlet, hogy létrehozok egy pályázatot, ahová bárki küldhet fotókat a vírus okozta kiüresedésről. Egy nemzetközi együttműködés megvalósulhat a számítógép mögött ülve is. A képeken látható hibák szerepe pedig az emberi faktort jeleníti meg – a hibát mi okoztuk az emberi viselkedéssel, a korlátlan fogyasztással és utazással.

Lovász Ádám: Van ebben az egész helyzetben egyfajta irónia. Évtizedek óta jelen vannak olyan ökológiai mozgalmak, melyek

a társadalom lelassítását szorgalmazzák, és hogy az életünket ne elsősorban a gazdasági érdekek mozgassák. Ezekre a drasztikus intézkedésekre valószínűleg egyébként is szükségünk lett volna – szimptomatikus, hogy ezt most egy vírus hozta el. A vírusnak tulajdoníthatunk egyfajta posztumán ágenciát, egy olyan hatást, amit az emberek valamilyen okból nem tudtak elérni. De mennyiben tudunk mi, emberek az így kialakult helyzethez alkalmazkodni? Valamelyest láthatólag igen – de hol vannak ennek a határai? Ez kulcskérdése nemcsak a társadalomtudománynak, de a művészetnek is. Nem is érdemes itt elválasztani a tudatban lezajló folyamatokat a környezeti folyamatoktól.

Csizik Balázs: A művészeknek állandó felelőssége az aktuális helyzetre való reflexió. Sőt, a kollektív traumák mindig művészeti megújulást hoztak, akár a krízissel való szembenézés jegyében. A művészi elmélyülés lehetőségeinek kapcsán az aktuális sorozatom is eszembe jut, amelyben népi fafaragó nagyapám alkotói örökségét dolgozom fel a saját eszközeimmel. A faragók – ebben az esetben a bakonyi juhászok – sok időt töltöttek magányban, tulajdonképpen izolációban, és ezt az időt alkotással töltötték meg. Így én a lockdown alatt nemcsak a fafaragás formanyelvével, hanem a forrásául szolgáló élethelyzettel is kapcsolatba kerültem.

KG: Ha a művészet teljes fenomenológiai és szellemi terét tekintjük, akkor szerintem semmi arra utaló jelet nem találunk, hogy a művészetnek kötelessége lenne reagálni a

megszületését körülvevő társadalmi jelenségekre. Megteheti persze, hogy reflektál – na de minek a jegyében? Éppen annak a szabadságnak, amiről az előbb beszéltünk. Persze a műtárgy médiuma annak külvilágában van, de a műnek ezzel nem feltétlenül van feladata. Nekem az a sarkalatos meggyőződésem, hogy a művészeti alkotások szerepe a valós térben éppen az, hogy míg a valóság nem tudja meghaladni önmagát, addig a mű képes meghaladni a valóságot.

CsB: Ehhez abszolút tudok kapcsolódni. De nézzük meg akár Kristóf itteni képeit is: színekkel és formákkal mozgatják meg a teret, és expresszív világot hoznak létre. Szinte mozgalmassá és széppé teszik a magányt. A saját alkotási folyamataimban ezt így is élem meg.

LÁ: Engem is megfogott ez a glitchek által előidézett mozgás a képeken. Miközben a fizikai világ mozdulatlanúságba dermedt, az online adatfolyamok szakadatlanul áramlanak, és ezt is értelmezhetjük a tér egyfajta mozgásaként. Rengeteg hagyományos metafizika is kimondja azt a tételt, hogy semmi nem állandó, minden folytonos mozgásban van. Érdekes kérdés, hogy a fotó, az állókép hogyan és mennyiben hordozhatja valóságosan ezt a fluktuációt. A művészet titka éppen az, hogy hogyan sikerül valamit ábrázolni, ami ábrázolhatatlan.

KG: Mint az üresség. A buddhizmusban szerintem nagyon közvetlenül jelenik meg, amiről ezek a képek szólnak: a valóság ürességtermészete. Tulajdonképpen egy olyan

SZABÓ Kristóf
 - KristófLab &
 ERHAN: Wrong
 Data No. 6, Empty
 Space (Korea),
 2020, c-print,
 50x50 cm
 A művészek
 jóvoltából
 →

szemüveget adnak ránk, amivel minden különösebb erőfeszítés nélkül meglátható ennek a tanításnak a lényege: hogy ez az eredendő üresség nemcsak a meditációban van ott, hanem minden utcasarkon, az életünk hétköznapi színterein is.

SzK: Valóban ezek a hétköznapi terek állnak itt a fókuszban, és a sorozat azt is megmutatja, hogy ennek az egyszerű fogalomnak, az üres városi térnek mennyi különböző interpretációja lehet. Az egyik kedvencemet egy lengyel barátom küldte. Egy kiüresedett bolti polcot ábrázol – ez is az üresség egy formája. De van egy másik eredeti értelmezés is, ráadásul mozgóképben: köztéri webkamerák felvételeiből kaptam egy válogatást. Itt a felvételek hangsávjával is tudtam dolgozni: reagáltam nemcsak az üres terek látványára, hanem azok hangjára is.

LÁ: Mi számít egyáltalán elhagyottnak? Például egy elhagyott ipari komplexum gyak-

ran különféle állatok és növények lakóhelyévé válik. Tehát ha relatívan, nem feltétlenül antropocentrikusan, hanem ökológiailag szemléljük az ürességet, akkor nem feltétlenül teljesen elhagyott az, ami annak látszik. A technológia által sem vagyunk elhagyva. Sőt, kiépült körénk egy teljesen mesterséges mechanoszféra, amelyen keresztül tulajdonképpen az összes érintkezésünk zajlik, és amelyre egyre inkább, vírustól függetlenül rá vagyunk utalva. Egyébként a buddhizmusban sem arról van szó, hogy az üresség valamiféle önálló, negatív létezés volna. Inkább azt mondja, hogy a kapcsolatokon, a dolgok egymástól való függésén kívül nincsen semmi, nincsen valódi szubsztancia.

KG: Nyugaton elsősorban a horror vacui, az ürességtől való félelem ivódott bele a kultúrába. De a buddhista üresség a maga relativisztikus mivoltában tulajdonképpen a kötöttségektől való elszakadás, a szabad-

ság jegyében áll. És ez megjelenik akár az ókori görög filozófusoknál is, tehát valójában Nyugaton is jelen van ez a szemlélet. Sőt, ami számomra a legfontosabb: minden tradicionális metafizika az abszolút végső szabadságról beszél.

LÁ: Számomra pedig az a leglényegesebb kérdés, hogy mi az az etikai tanulság, amit ebből a helyzetből levonhatunk. Mit vonatkoztathatunk mindebből a jelenre, a saját életünkre? Hiszen az, hogy globális probléma van, hogy változtatnunk kell, régóta jelen van a köztudatban – sőt a csapból is az folyik, hogy sürgősen tennünk kell valamit magunkért, a bolygónkért. De mi lenne, ha nem lennénk ennyire tette éhesek? Mi van, ha a nem cselekvés a leghatékonyabb cselekvés?

A cikk a 2020. november 11-én zajlott élő beszélgetés szerkesztett változata.